Prinos poznavanju tajništva i arhiva Dubrovačke Republike

Ćosić, Stjepan

Source / Izvornik: **Arhivski vjesnik, 1994, 123 - 145**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:400046

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

S. Ćosić, Prinos poznavanju tajništva i arhiva Dubrovačke Republike, Arh. vjesn., god. 37 (1994) str. 123–145

Stjepan Ćosić

Povijesni arhiv Dubrovnik
Sv. Dominika 1
Dubrovnik

PRINOS POZNAVANJU TAJNIŠTVA I ARHIVA DUBROVAČKE REPUBLIKE

UDK 930.25(497.5 Dubrovnik) (091)
35.075(497.5 Dubrovnik) (091)

Izvorni znanstveni članak

Autor istražuje postanak i razvoj arhiva središnjih institucija Dubrovačke Republike počevši od 15. stoljeća pa do pada Republike, s osobitim naglaskom na značaju Tajništva, kao ustanove koja je stvarala i čuvala dokumente i oko koje se formirao arhiv. U članku se analizom izvorne građe, u prvom redu uredbi vijeća Republike, obrađuje razvitak upravnih tijela Republike, ponaosob Tajništva, i učinak koji su pojedine promjene u ustroju i nadležnostima tih ustanova imale na strukturu spisa koji su nastajali i mjere koje su se primjenjivale radi sređivanja i čuvanja spisa. Posebno se prikazuju prvi inventari arhivske građe nastali kao rezultat povećanog zanimanja za zaštitu i istraživanje povijesnih izvora: topografski inventar spisa pohranjenih u Tajništvu iz 1783. godine i inventar notarskih spisa koji je 1808. godine sačinilo francusko povjerenstvo.

Postupni nastanak srednjovjekovne arhivske građe u Dubrovniku u uskoj je vezi s radom notarske i kancelarijske službe koja je kao najvažniji tvorac te građe sustavno djelovala od 13. st. Srazmjerno razvoju državnih, administrativnih i gospodarskih djelatnosti, a osobito pomorstva, trgovine i diplomacije, u dubrovačkim pismohranama se tijekom vremena povećavao broj dokumenata i arhivske građe različitog karaktera.[1]

[1] Sačuvana notarska građa datira od 1278. O začecima administrativne i arhivske djelatnosti u Dubrov-

Unatoč organiziranoj državnoj upravi te mnogobrojnim magistratima i službama Republike, u Dubrovniku nije nikada stvoren arhiv središnjeg tipa, u kojem bi se čuvala građa nastala na čitavom državnom području. Velik broj dokumenata nastao je u dislociranim uredima različitih magistratura i službi, te u uredima na izvangradskom području (kancelarije knežija i kapetanata). Administrativna dioba Republike mijenjala se prema potrebama, a i broj službi i ureda u samom Gradu je oscilirao, pa je u pojedinim razdobljima teško odrediti njihov broj i kompetencije.[2] Kancelarije svih magistrata imale su vlastite pismohrane u kojima su se odlagali i čuvali dokumenti, ali arhivska praksa nije bila potpuno odvojena od uredovne. Začetke arhivske djelatnosti u odjelitom smislu naziremo u Dubrovniku od polovice 18. st., što je bilo u skladu s onovremenim europskim nastojanjima u svezi s prikupljanjem i čuvanjem arhivalija. U tome su važnu ulogu odigrali tajnici, kao čuvari najvažnijeg dijela arhiva i prvi službenici Republike.

Arhivska građa u Dubrovačkoj Republici bila je, dakle, veoma raznolike provenijencije, a pohranjivala se na raznim mjestima. Najvrjednije dubrovačke isprave, privilegije i ugovore čuvali su tezorijeri u riznici katedrale sv. Marije. Važni crkveni dokumenti čuvali su se u nadbiskupskom arhivu koji je nažalost stradao u požaru poslije velikog potresa 1667. Ista sudbina zatekla je, za vrijeme rusko-crnogorskog napada 1806, veoma važnu konavosku kneževsku kancelariju, pri čemu je uništeno i mnogo privatne dokumentacije. Veći broj odluka Republike o čuvanju i uvezivanju dokumenata ukazuje nam na vrlo izraženu svijest o važnosti pisane građe. No, sve nam te odluke uglavnom govore o čuvanju i uporabi tekuće administrativne građe, koja se s vremenom gomilala u samim uredima, a ne i o organiziranju pismohrana ili arhiva izvan postojećih kancelarija.[3]

One urede koji su pratili rad glavnih organa državne vlasti (vijeća), pa su u administrativnom smislu bili važniji, uvjetno možemo nazvati središnjim državnim uredima. Tu spadaju: Notarijat, kancelarija, sudbena kancelarija, slavenska kancelarija i tajništvo. Ovih pet državnih ureda u potpunosti su organizirani tijekom 15. st. kada je u nekoliko navrata odlukama Senata određen njihov djelokrug rada. Nema sumnje da je taj

---

niku, o radu i razlikovanju notarijata i kancelarije te o najstarijim dokumentima, njihovu podrijetlu i o literaturi s tim u svezi: V. Foretić, Dubrovački arhiv u srednjem vijeku, *Anali JAZU* Dubrovnik, VI-VII, Dubrovnik, 1959; Z. Šundrica, Kako je nastala i kako se čuva bogata arhivska građa Dubrovačkog arhiva, *Arhivist,* 1-2, Beograd, 1972.

[2] Razvoj institucija jedan je od manje obrađenih segmenata dubrovačke povijesti. S obzirom da se u literaturi to često zanemaruje, radi točnosti i terminološke ujednačenosti nužno je praviti pojmovnu razliku između magistrata (Offiziali Publici), i službenika (Ministri, Cancellieri, Scribani itd.). Magistrati su dužnosnici, izabrani isključivo među vlastelom, koji u određenom razdoblju upravljaju pojedinim uredima i vode državne poslove. Njihov izbor evidentirao se od sredine 15. st. u knjizi *Specchio del Maggior Consiglio.* Službenici su u uredima obavljali uglavnom administrativne i tehničke poslove kao državni namještenici, a birali su se iz redova pučana. Njihov izbor bilježio se u zapisnicima Senata i Maloga vijeća, često bez preciziranja imena izabranih.

[3] Z. Šundrica, nav. dj., passim.

proces bio uvjetovan jačanjem dubrovačkog državnog ustrojstva i širenjem suvereniteta (1399. Primorje, 1419. i 1426. Konavle), pa se u to doba za dubrovačku državu ustaljuje naziv - Republika. Time se znatno povećao opseg administrativnih poslova i broj službenika u uredima. Arhivsku građu proizašlu radom ovih ureda, također uvjetno, možemo nazvati "Arhivom Republike" jer je riječ o najvažnijim dokumentima upravnog, sudskog, javnopravnog i privatnopravnog karaktera, te o cjelokupnoj korespondenciji Republike. Ta arhivska građa tvori i danas jezgru dubrovačkoga Povijesnog arhiva. Sjedište državne administracije bilo je od polovice 15. st. u Kneževom dvoru, a u svakom od ureda čuvao se i dio arhivske građe. Organizacijska struktura poslovanja središnjih ureda nije se bitno mijenjala sve do ukinuća Republike 1808. (vidi prilog). Izuzetak donekle čini tajnička služba čije su se ovlasti stalno povećavale, kao i slavenska kancelarija koja se tijekom 17. st., iz razumljivih razloga, izazvanih političkim promjenama, pretvara u tursku kancelariju.

S obzirom da su tajnici (Secretarii) tijekom vremena postali glavni službenici[4] (Ministri) Republike, bili su na stanoviti način nadređeni ostalim službenicima, uživajući veliki ugled i državne počasti. Kao perovođe državnih ureda oni su uz mnoge poslove bili zaduženi i za brigu o arhivskoj građi. Do svog su položaja tajnici došli postupno razvojem administrativnog uređenja.

Na prvi spomen tajnika nailazimo u "Redu kancelarije" (Ordo Chancellariae) izglasanom 20. 3. 1428.[5] Na temelju ove važne odluke organizirana je djelatnost dubrovačkog notarijata i kancelarije. Čitava služba se naziva kancelarijskom i dijeli se na dva službenika kancelarije u užem smislu i dva službenika notarijata - pod imenom tajnika. Oni su imali obvezu pisanja zapisnika Senata i Malog vijeća (Acta Consilii Rogatorum et Minoris Consilii), što se naglašuje kao njihova povjerljiva služba, te sastavljanja cjelokupne državne prepiske (Littere et Commissiones). Uz te, vodili su i uobičajene notarske poslove (Diversa Notariae, Libri Dotium Notariae, Testamenta, Debita, Procurae). Njihov vodeći položaj u kancelariji očituje se posjedovanjem svih ključeva i brigom za čuvanje dokumenata. Istom su kancelari vodili zapisnike Velikog vijeća (Acta Consilii Maioris), obavljali službu kod civilnog i kriminalnog suda (Intentiones, Criminalia, Lamenta), vodili spise privatnopravne naravi i druge kancelarijske poslove (Venditae, Apolitiae, Sententiae). Notarima-tajnicima mogli su pomagati u stvarima koje nisu bile posebno povjerljive.

U početku su se ovi poslovi često isprepletali, tako da pojmovi tajnika, notara i kancelara, predstavljaju u dubroj mjeri sinonime. Tako Filip de Diversis u svom opisu Dubrovnika iz 1440. spominje identičnu razdiobu poslova između, kako ih on zove, prvih i drugih kancelara. Za one prve kaže da su bolji poznavatelji prava, vještiji i ugledniji te

[4] Zanimljivo je da se pojam Secretarius ili Segretario u hrvatskom jeziku nije prevodio riječju tajnik, nego "Ministar Gosposki" kao npr. u Ceremoniale I, f. 112.

[5] Liber Viridis, c. 223.; V. Foretić, nav. dj., str. 329.

da su već tada mogli obavljati poslove svih drugih službenika, a sami su bili nezamjenjivi. I jedni i drugi bili su čuvari knjiga s tim što su prvi kancelari (on ne rabi naziv tajnici) bili zaduženi za važnije kodekse.[6]

Za daljnji razvoj središnje administracije važna je uredba iz 1473. kojom se izdvaja poseban kancelar za sudbene kriminalne poslove. Istom uredbom razrađeni su načini plaćanja kancelara, notara, sudbenog i slavenskog kancelara. Ni na ovom mjestu ne spominju se tajnici, pa je moguće da neko vrijeme tijekom 15. st. nisu ni imenovani.[7] Njihove obveze, naime, nisu bile potpuno definirane zbog nepodudarnosti notarsko-kancelarijskih poslova, uglavnom privatnopravne naravi, s vođenjem upravne administracije koja spada isključivo u domenu državne vlasti.

Prvi dubrovački tajnik spominje se 1448, dvadeset godina poslije donošenja "Reda kancelarije". To je bio Dalphinus Poli de Tayabobus de Cremona, notarius et cancellarius secretarius magnifice comunitatis Ragusii.[8] I ostali tajnici kao i drugi službenici bijahu u početku stranci, uglavnom iz Italije. Do konačnog izdvajanja tajničke službe tajnici su djelomično obavljali poslove notara pa je to prouzročilo i neke probleme. Godine 1481. zabilježen je Bartolomeus de Sfondratus secretarius, jamačno profesionalac na toj dužnosti.[9] Te godine u Senatu je spriječen izbor njega i njegovog sina Hieronymusa za tajnike Republike.[10] Sukob je izbio upravo zbog neodređenih Bartolomeusovih ovlasti pa mu je tom prilikom zabranjen daljnji rad s državnim spisima. Zacijelo se Bartolomeus pokazao sposobnim jer je ipak 1484. potvrđen od Senata kao tajnik. Podržavljenje njegove službe očituje se i u potonjoj odluci Senata da mu se uskrati bavljenje javnim trgovačkim poslovima, vjerojatno da ne bi, kao državni službenik, pao pod utjecaj korupcije.[11] Bartolomeusa je na dužnosti tajnika naslijedio njegov sin Hieronymus, koji se spominje 1517. kao "notarius et secretarius Reipublicae".[12] Nasljednost je bila i kasnije odlika tajničke službe, no nije bila utvrđena.

U međuvremenu su senatskom odlukom od 11. veljače 1493. opširno riješena pitanja ustrojstva tajništva.[13] Ovom važnom uredbom tajnička služba u potpunosti se

---

[6] F. de Diversis, Opis Dubrovnika, glava IX, O petoj službi tj. o pisarima - čuvarima knjiga, Dubrovnik, 1973, str. 38.

[7] Liber Croceus, c. 42, 16. 9. 1473.

[8] Testamenta Notariae, 14, 15. 2. 1448, f. 137.

[9] De Sfondratis su bili ugledna obitelj iz Cremone. Još je 1419. Petar de Sfondratis, Bartolov otac, bio od Velikog vijeća izabran za notara i kancelara Republike. Bartolov brat Ivan bio je notar, a i kasnije je ta učena obitelj dala više dužnosnika u Dubrovniku i Cremoni. Pripadali su bratovštini Antunina.

[10] Consilium Rogatorum, 24, 13. 8. 1481, f. 9.

[11] Isto, 20. 2. 1484, f. 225. i 20. 3. 1491, f. 250.

[12] Testamenta Notariae, 32, 8.5. 1517, f. 40'.

[13] Consilium Rogatorum, 27, 11. 2. 1493, f. 23, 23'.

odvaja od notarske i kancelarijske te se određuju točan status, dužnosti, ovlasti i način plaćanja tajnika. Tajnici su od tada dužni pratiti rad svih triju vijeća, kao što trebaju obavljati i sve druge poslove za koje ih zaduži država (al comodo della Republica nostra). Njihov rad bit će praćen od trojice čuvara pravde (proveditura). U sva tri vijeća tajnici trebaju voditi zapisnike tj. sastavljati odluke, uredbe i pisma te obavljati sve administrativne poslove koje im nalože knez, vijeća, suci i čuvari pravde. Nadalje, oni moraju voditi posebnu knjigu uputa u koju će vlastoručno upisivati sve upute izdane od Senata kao i sva pisma, kako ona koja se šalju, tako i ona koja se primaju. Također su dužni vlastoručno bilježiti sve ulazne i izlazne police depozita. Osobito je važna odredba da sve registre zapisnika vijeća, svih pisama i uputa, te sve druge spise koje su vodili, tajnici trebaju držati pod ključem u ormaru notarijata. Ključ toga ormara mogao je imati samo tajnik i nitko drugi se nije smio miješati u taj posao.[14]

Plaćanje tajnika, na trojak način, bilo je prilično komplicirano. Određeno je da im se fiksna plaća poveća sa 420 na 450 perpera unaprijed. Tajnici su također imali pravo na svoj dio zarade u notarijatu, iako im je bilo strogo zabranjeno da kao notari obavljaju poslove za pojedince - privatne osobe. Napominje se da je takav način plaćanja primjenjivan i prije ove uredbe. Zauzvrat su tajnici dijelili s notarima svoj neujednačeni prihod od vođenja državne administracije, kako je također činjeno u prijašnje vrijeme. Pod prijetnjom gubitka plaće tajnicima je bilo zabranjeno obavljanje bilo kakvih poslova osim državnih. Od njih se traži potpuna predanost radu u vijećima Republike. Notarima i kancelarima se pak zabranjuje bilo kakvo upletanje u poslove tajnika i uvid u spise koje oni vode.

Ovako uređena tajnička služba pod konac 15. st. logičan je korak u razvoju upravne strukture Dubrovačke Republike. Time je zaključen razvoj središnjih ureda koji do pada Republike neće pretrpjeti značajnije promjene, kao ni tada nastale temeljne političke i upravne smjernice koje također postaju dubrovačka konstanta. Ojačaloj državnoj vlasti aristokratsko-oligarhijskog tipa bili su potrebni izravno podvrgnuti službenici za vođenje nagomilane državne administracije. Oni su čak bili nužni zbog impersonalnog karaktera vlasti u kojoj nijedan član Senata, magistrat ili knez, nije potpisivao dokumente pa je to povjereno instituciji tajništva koja je, s obzirom da su je vodili pučani, imala bezličan karakter.

Od tada se ustroj središnje administracije u načelu može podijeliti na sljedeće poslove: Javno-pravne i sudbene (kancelari); Privatno-pravne (notari); Državno-upravne (tajnici) i sastavljanje korespondencije s turskim vlastima na svim razinama (dragomani). Djelovanje ovih službi razvijat će se tijekom vremena, unutar zadanih okvira, u vidu

[14] Et debia tenere libri de pregadi et de Consiglio picolo e libro de Registro de commissione et de lettere in armario in Notaria soto chiave. Le quale stavano in mano del Secretario et che il quelli nullo altro Se impazi se non esso Secretario.

novih serija dokumenata, prateći državni i gospodarski razvoj.

Unatoč zaključku Senata iz 1493. tajnici tijekom 16. st. nisu potpuno učvrstili svoj položaj niti se strogo provodila podjela administrativnih poslova, tako da se tajnička služba počinje rijetko spominjati, a ponovo prevladava pojam notara. Do druge polovice 16. st. to su redovito stranci. Jeronim Sfondratis spominje se još 1527., Franciscus Sylvanus de Macerata 1529., a Amelius Amalthei 1571.[15] Svi su titulirani kao "Notarius a secretis", čime se ističe njihova naročito povjerljiva zadaća. O tome nam svjedoči zanimljiv primjer tajnika Sylvanusa de Macerate, kojeg je Republika dala pogubiti jer je pismenim putem odavao Mlecima neke povjerljive dubrovačke poslove.[16]

Služba tajnika još se ponekad miješala s notarskom što je vjerojatno ovisilo o broju službenika koji su te poslove obavljali. To potvrđuje i odluka Senata iz 1557. kojom se ponovno ustrojavaju dužnosti i obveze u notarijatu i kancelariji.[17] Tada se prvi put određuje odvajanje tekuće i arhivske građe u uredima čime je, mada se to izrijekom ne spominje, stvoren arhiv za notarske i kancelarijske spise. Stari arhivski registri smještaju se u kolegij koji je naročito pregrađen za tu svrhu. U kolegij su mogli ulaziti samo suci, rizničari i prokuratori, a ključeve su imali službenici. Tom su prilikom imenovana i dva koadjutora notarijata i kancelarije. Tajnici se nigdje izrijekom ne spominju, ali se prilikom nabrajanja serija koje vode notari napominje da oni mogu uzimati registre zapisnika vijeća te pisama i uputa (za koje su uredbom iz 1493. zaduženi tajnici), ali da se posebno zadužuju za spise svakodnevne uporabe: Debita, Diversa, Procurae, Pacta matrimonialia, Dotium, Testamenta, Dona Turcarum i Deposita. Kancelari su također zaduženi za registre svakodnevne uporabe: Mobilia, Stabilia, Diversa, Venditiones, Intentiones, Procurae, i Aptagi. Dvojbeno je da li se Vlada u ovoj odredbi poslužila starom terminologijom, upotrijebivši naziv notara kao sinonim za tajnika ili je, što je vjerojatnije, ublažila odredbu iz 1493. dopustivši i notarima korištenje državnih registara. Nije također jasno jesu li tajnici nastavili posebno čuvati serije za koje su brinuli (zapisnici vijeća, pisma i upute depoziti) ili su i ti registri bili smješteni u kolegiju. Dubrovački povjesničar Jakov Lukarević, potkraj 16. st. također ne luči potpuno notarsku od tajničke službe. On jednostavno po staroj podjeli one notare koji vode državne poslove naziva tajnicima, te navodi da se biraju među pukom.[18]

Za arhiv je važna i uredba Senata iz 1599. u kojoj se po prvi put uopće spominje

---

[15] Testamenta Notariae, 33, 96'; 35, 66'-68'; 43, 90', 91'.

[16] N. Nodilo, Annales ragusini anonymi item Nicolai de Ragnina, Monum. spect. hist. slav. merid., vol. XIV, Zagrabiae, 1883, str. 282.

[17] Z. Šundrica, nav. dj., str. 30-32. Consilium Rogatorum, 54, f. 10, 10', 11.

[18] Jacobus Luccari, Copioso ristretto degli annali di Ragusa, Dubrovnik 1790. (drugo izdanje), str. 285. "Due sono li Notari li quali si domandi per altra nome Secretarii cavati dal popolo, e sono partecipi di tutte l'azioni secrete..."

pojam "arhiv", ali u značenju zbirke dokumenata koja će se sastaviti od najvažnijih isprava državnoga karaktera, privilegija, darovnica i potvrda raznih vladara danih Dubrovačkoj Republici. Tri izabrana plemića trebala su povesti posao prepisivanja tih dokumenata koji su se čuvali u riznici katedrale. Prijepisi su se unosili u pet knjiga, prema zemljama podrijetla (Ugarska, Španjolska, Napuljska Kraljevina, Turska i razno) a bili su predviđeni i tekući brojevi za dokumente i prijepise. Taj posebni arhiv, uz notarsko-kancelarijski i tajnički, trebao je biti smješten u sobici nasuprot Malom vijeću u ormaru s oznakama. Sve zajedno imalo je služiti "Ad aeternam memoriam" i u mogućim međunarodnim sporovima. Jedan ključ toga malog arhiva imao je knez i predavao ga je nasljedniku, a drugi je bio trajno kod rizničara. Ovi su prijepisi napravljeni, ali nažalost nisu sačuvani. To su vjerojatno oni dokumenti koji su u francuskom popisu prilikom zauzeća 1808. (prilog), navedeni kao "Eterne rei Memorie", a koji su se nastavili voditi. U kasnijim se austrijskim inventarima ne spominju jer su vjerojatno uništeni ili odneseni u vrijeme francuske vlasti.

Svakako, podjela rada notara i kancelara iz 1557. bila je poštovana do samoga pada Republike. Tajnici pak, od početka 17. st., ponovno djeluju po odredbama iz 1493. i to isključivo pod nazivom Secretarii. Njihov utjecaj i ugled neprestano rastu a kompetencije im postaju sve brojnije, tako da pojam tajnika kao glavnih državnih službenika od tada potiskuje pojmove notara i koncelara koji su mu podređeni. U 18. st. njihov značaj je bio toliki da ih Baro Bettera, i sam podtajnik, u svom opisu dubrovačke vlasti stavlja uz najvažnije magistrate i ističe kao prve službenike Republike.[19] On navodi da se glavni tajnik nazivao "veliki tajnik" i da je imao dva do tri pomoćnika. Posebno je važno da su tijekom toga vremena oni sastavljali i arhivirali najvažnije serije upravnih dokumenata, stvorivši krajem 18. st. bogat, sređen i donekle centraliziran arhiv. Koadjutori u notarijatu su povećanjem opsega poslova postali glavni pomoćnici tajnicima, a u većini slučajeva su ih i nasljeđivali. Tajnička služba je bila u načelu doživotna i nije poznato da je neki tajnik smijenjen ili da se zamjerio vlastima. To je i razumljivo jer su svi tajnici potjecali iz starih i uglednih obitelji, odreda iz Antuninske bratovštine. Način njihovog izbora nije posve jasan jer oni, u kasnijim razdobljima, nisu birani u Malom vijeću ili potvrđivani u Senatu, kao notari, kancelari i drugi službenici. Podtajnici su najvjerojatnije nasljeđivali tajnike stanovitim automatizmom, a njihov se broj popunjavao koadjutorima u notarijatu. S obzirom da ih je bilo više, godinama su se pripremali za preuzimanje službe pa se tako provjeravao njihov rad i lojalnost.

Najpoznatije obitelji iz kojih su potjecali tajnici u 17. i 18. st. bile su: Stay, Antizza, Allegretti, Volanti, Vittuscia, Facenda, Vlaichi, Alletti, Righi, Martellini, Natali-Alleti i Bettera. Uvidom u genealogiju Antunina zaključujemo da su sve ove obitelji zapravo bile

[19] B. Krizman, Memoire Bara Bettere austrijskom generalu T. Milutinoviću 1815., Anali JAZU, Dubrovnik 1952, str. 427, 428.

u bližim ili daljim rodbinskim vezama, čineći tako jednu relativno zatvorenu društvenu skupinu unutar Antuninske bratovštine.[20]

Uz uobičajene poslove u vijećima kao što su: Vođenje zapisnika, protokolarno čitanje odluka, izbor dužnosnika (pri balotaži su im pomagali kancelari), vođenje državne prepiske, sastavljanje koncepata svih pisama i uredbi koje su izglasavane u vijećima, čuvanje arhivskih registara, itd., tajnici su dobivali sve više novih poslova. Odlukom Senata 1571. oni se obvezuju pripremati akreditive i dokumente za sve dubrovačke predstavnike u inozemstvu, a također po njihovom povratku primati i čuvati sva njihova izvješća i zapažanja.[21] Također su morali sastavljati i diplomatske šifre i dešifrirati diplomatsku poštu. Od 1624. odlukom Velikog vijeća morali su bilježiti i drugi prijedlog u Senatu čak ako se on i ne izglasa, pa su od tada zapisnici Senata precizniji s više pismenih obrazloženja pojedinih odredbi.[22] Od 1624. tajnici su vodili poslove izdavanja uvjerenja o dubrovačkoj državnosti i pripadnosti plemićkom redu te su izdavali putovnice i razne državne potvrde (Fides et atestata) što im je znatno povećalo zaradu. Nadzor nad svim službama, pa tako i nad tajničkom, obavljali su provizori (proveditori) koji su provjeravali da tajnici ne unose u zapisnike nepotvrđene odluke, o čemu je Senat odlučio još 1585.[23]

Ugled tajnika osobito je porastao poslije potresa 1667. kada je na tu dužnost izabran dotadašnji kancelar Ivan Luka Antizza, koji se poslije studija prava i doktorata u Rimu vratio u rodni grad. Iz nekoliko odluka Senata u tim teškim vremenima za Republiku očituje se jačanje njihovog ugleda. Godine 1677. tajnici su izuzeti od zatezanja isplate plaće, što je prakticirano za ostale službenike. To se obrazlaže njihovom velikom odgovornošću i zauzetošću državnim poslovima.[24] Tajnička plaća inače nije bila velika, ali je ta služba donosila niz pogodnosti, olakšica i privilegija, kao rijetko koja sinekura. Senat je npr. 1690. odobrio posebnu isplatu gradskom medikusu koji je vodio na liječenje u Veneciju bolesno dijete tajnika Miha Allegrettija. Tom je prilikom izglasano da se tajnikovoj obitelji pomogne s 200 perpera.[25] Prilikom smrti tajnika Marina Orbinija 1687. Senat je izglasao trošak od 40 perpera za pogreb te 30 perpera za rodbinu, uz obvezu da će se država pobrinuti za otpremninu njegovih nećakinja.[26] U 18. st. ta je praksa bila redovita uz mnogo veći trošak. Više puta Senat je isplaćivao tajnike posebnim novčanim iznosima ili ih je oslobađao raznih dadžbina. Godine 1758. fond tajništva povećao se

[20] Genealogija Antunina, Povijesni arhiv Dubrovnik.

[21] Consilium Rogatorum, 60, 22. 9. 1571, f. 197.

[22] Liber Croceus, c. 495, f. 249.

[23] Consilium Rogatorum, 67, 24. 1. 1583, f. 74', 75.

[24] Isto, 123, 23. 11. 1677, f. 1', 2.

[25] Isto, 130, 26. 2. 1690, f. 189', 190.

[26] Isto, 128, 12. 1. 1687, f. 175', 176.

uplatama iz fonda fermana i pomorske blagajne čak za 1000 dukata za razne svrhe tajništva.[27]

Ponovnim oživljavanjem i jačanjem pomorstva tajnici su dobili nove dužnosti i na tom polju. Od godine 1708. samo su tajnici uz konzulate mogli izdavati dubrovačkim brodovima patente zastave sv. Vlaha. To se njihovo pravo proširilo i na izdavanje zdravstvenih listova za brodove. Kako bi dubrovački brodovi mogli ploviti, njihovi vlasnici morali su plaćati i posebnu pristojbu zvanu arboratik pa su tajnici prilikom izdavanja drugih dokumenata to morali provjeravati. Ukoliko bi Senat imao razloga uskratiti izdavanje nekog dokumenta, onda bi to posebno nalagao tajnicima.[28] Osnutkom pomorskog ureda tajnici su donekle bili oslobođeni ovih obveza.

Prema zaključcima Senata može se uočiti još čitav niz zadaća koje su nalagane tajnicima, od administrativnih, poput izrade mjesečnih izvješća o odlukama Senata, pomaganja knezu i magistratima u sastavljanju pismenih prijedloga i izlaganja za Senat, do policijskih mjera spaljivanja inkriminiranih tekstova i anonimnih dojava, provjere priznanica prilikom zamjene novca u državnoj riznici i brige za novčane depozite.

Knjiga u dva sveska "Ceremoniale" rasvjetljuje nam također značajnu ulogu tajnika u državnom i diplomatskom protokolu. Tu su knjigu počeli sastavljati sami tajnici početkom 18. st. kao priručnik kojim se utvrđuju protokoli za sve državne, crkvene i diplomatske prilike, u kojima su i sami sudjelovali. Važne su bile njihove praktične i protokolarne dužnosti u izborima kneza i svih magistrata, prilikom njihove inauguracije i polaganja prisege, te u izvanrednim slučajevima.[29] Napose je važna uloga tajnika i podtajnika bila prilikom ceremonijalnog primanja stranih predstavnika kod kneza i u Malom vijeću. U "Ceremoniale" se navodi protokolarni tijek primanja ili pozdrava u prolazu kroz Dubrovnik svih stranih dužnosnika od mletačkog dužda, zapovjednika flote i providura u Zadru, do predstavnika kurije, turskih predstavnika i lokalnih paša, te predstavnika berberskih država. Ceremonijal je, naravno, ovisio o rangu stranog predstavnika.

U svečanim procesijama na dan sv. Vlaha tajnici su zauzimali prvo mjesto, a iza njih su slijedili svi ostali administrativni službenici Republike i članovi bratovština.[30] Uz kneza i nadbiskupa, tajnici su jedini imali pravo na svečani sprovod o državnom trošku, a njihove su obitelji dobivale novčanu potporu. U "Ceremoniale" je opisano nekoliko raskošnih pogreba dubrovačkih tajnika koje je misom i pjevanjem na latinskom jeziku

---

[27] Isto, 171, 14. 11. 1758., f. 178.

[28] Isto, 141, 4. 6. 1708, f. 10; 143, 7. 3. 1711, f. 65; 156, 21. 5. 1734, f. 13'. Senat je ponekad zabranjivao izdavanje ovih dokumenata ako bi brodovi dolazili iz krajeva u kojima je vladala neka epidemija.

[29] Ceremoniale II, Come si celebrano le feste di Palazzo di Gennajo e Decembre, f. 24; Ingresa del nuovo Sig. Rettore nel Palazzo, f. 45.

[30] Ceremoniale II, L'Ordine con cui vanno i ministri nella processione di S. Biagio, f. 186.

predvodio nadbiskup uz nazočnost kneza, senatora i svih službenika. "Ceremoniale" svjedoči o strogom formalizmu kojega su se trebali držati tajnici u službi pa čak i u odijevanju.[31] Ukoliko bi se u Senatu raspravljalo o tajničkoj službi, o tajniku osobno ili o njegovoj obitelji, on bi napuštao sjednicu, a zamjenjivao bi ga najmlađi član Senata.

Pošto su, pod nadzorom proveditora, sastavljali i sva pisma koja je Republika upućivala u inozemstvo, tajnici su i za tu priliku izradili priručnik "Titulario" u kojem su upisivali vrste preambula i tipove oslovljavanja pojedinih stranih vladara i dužnosnika.

Opisujući tajničku službu pred kraj Republike Bettera ističe da su tajnici mogli zamjenjivati bilo kojeg administrativnog službenika, posjedujući ključeve svih ureda i brinući se za arhiv i spremište testamenata.[32] Naznaku još jačeg institucionaliziranja te službe nalazimo i u odluci Malog vijeća od 1784. da se tajniku Ivanu Facendi dopusti kupovina zemljišta na Pilama za potrebe i u nasljeđe tajnika Republike (pro domo Secretarii, qui erit pro tempore), što je on i učinio iste godine.[33]

Uloga tajnika u uređenju arhiva je od velike važnosti. Od sredine 18. st. dubrovačka je Vlada počela obraćati veću pozornost uređenju arhiva središnjih ureda. To je uvjetovano potrebom za povijesnom argumentacijom u prijeporima s drugim zemljama, a u skladu s općim razvojem međunarodnog prava, ali i s razvojem same arhivistike. Da su tajnici i prije toga radili na sređivanju arhivske građe govori nam i velik broj indeksa i drugih pomoćnih knjiga za najvažnije serije. Odlukom Senata iz 1748. tajnici su dužni svakom senatoru dati, u vjernom prijepisu, onaj dokument koji ga zanima, ukoliko postoji u arhivu.[34] Iduće godine dragomani su dobili zadaću sastavljanja abecednog indeksa i popisa svih fermana, bujruntija, hudžeta i svih drugih turskih spisa u turskoj kancelariji, da bi se sredio fond turskih dokumenata.[35] Političke prilike utjecale su da je Senat 1752. ovlastio tri senatora koji su uz pomoć službenika izvršili reviziju isprava i privilegija Dubrovačkog arhiva (in nostro Archivio), a osobito onih koji potječu od Napuljskog Kraljevstva. Svi koji su radili na tom poslu prisegom su se obvezali da nikome neće obznaniti sadržaj dokumenata. Uzrok tome bio je spor koji je izbio između Republike i Napulja oko imenovanja guvernera oružja.[36]

U smislu centralizacije arhiva Senat je 1760. odlučio da dio arhiva iz riznice (tezaurarija - riječ je o najvrjednijim ispravama) prebaci u tajništvo i to u posebnu tajnu prostoriju (in Secretaria in Cubiculum Secretum). To je potvrđeno 1761. još opsežnijom

[31] Tajnici su morali nositi crnu togu s velikim bijelim ovratnikom. Njihova zamolba da skinu ovratnik dok su u žalosti im je odbijena. Ceremoniale I, f. 112-125.

[32] B. Krizman, isto.

[33] Consilium Minus, 107, 14. 3., 1784, f. 12; Vendite Cancellariae, 135, 20. 3. 1784. f. 93.

[34] Consilium Rogatorum, 163, 11. 1. 1748, f. 173', 174.

[35] Isto, 164, 28. 11. 1749. f. 196.

[36] Isto, 166, 28. 11. 1749, f. 166', 167.

odlukom da se čitav arhiv iz riznice premjesti u tajništvo, a da se ključ povjeri samo tajniku i podtajnicima. To je izazvalo spor u Senatu pa su čuvari pravde intervenirali da se glasuje i za drugi prijedlog (secunda pars), kako bi se radilo bez napetosti, te da se odloži rasprava o tome kome treba povjeriti ključ arhiva. Naposljetku je ipak odlučeno da do daljnjega ni sam knez pa ni senatori nemaju pravo prebirati (vidjeti) arhivske isprave, a da se ključ povjeri samo tajnicima.[37] Nema sumnje da je ova odluka prouzročena i sukobom stranaka koji se baš tada rasplamsao u Senatu.

Da se ozbiljno radilo na uređenju arhiva vidi se i po tome što su u tajništvu 1761. izvršene pregradnje. Na ulazu su postavljena dva stolića a prostorija je pregrađena policama.[38]

Važna godina za Dubrovački arhiv je 1783. Tada je Senat, potaknut diplomatskim nastojanjima u Napulju, Beču i Parizu, dao da se načine prijepisi nekih važnih isprava, ugovora i povelja izdatih Republici kako bi njeni predstavnici mogli dokumentirati svoje stavove. Da bi se to primjereno napravilo Senat je tom prigodom odredio Serafina Zamagnu da kao državni arhivist (Publico Archivista) ovjerovi načinjene prijepise.[39] To je ujedno i prvi put da se spominje dužnost arhivista i to kao magistratura.

U službenom popisu magistrata, *Libro Offiziali o Specchio del Maggior Consiglio* za 18. st. predviđena su po prvi put i tri magistrata za Arhiv ali njihova imena se ne navode, pa znači da nisu ni izabrani. Vjerojatno je Senat u određenom trenutku smatrao da taj magistrat treba osnovati, no zbog nesloge oficijali nisu izabrani ili su se tajnici pokazali dovoljno pouzdani u toj djelatnosti. U prilog tome govori i izvješće francuskog konzula Le Mairea iz 1766. On inače nije imao lijepih riječi o Dubrovniku, ali napominje da je arhiv jedan od najuređenijih i najstarijih u Europi.

Da su tajnici dobro obavljali i arhivski posao, vidi se po općem inventaru koji je izrađen u tajništvu 1783. Taj inventar nosi naslov "Indice Generale De' Libri e delle carte Che si contengono Negli Armadii, Banchi, e Caselle Della Secretaria di Ragusa Secondo l'Indicazione de Numeri, e delle Lettere dell'Anno MDCCLXXXIII", i predstavlja zapravo kombinaciju općeg i topografskog inventara svih dokumenata koji su se čuvali u tajništvu. Inventar ima 192 paginirane stranice i pisan je na talijanskom jeziku. Za svaku seriju je ostavljeno po nekoliko praznih stranica za upisivanje budućih dokumenata a na kraju je izrađen i sadržaj. Ukupna građa je podijeljena na 14 serija raspoređenih u 18 ormara označenih rimskim brojevima, u svemu 861 svezak. Ostali volantni dokumenti raspoređeni su u 10 banaka (stolaca), označenih slovima od A do K, te u 18 pretinaca označenih rednim brojevima. Prema ovom inventaru očito je da je arhiv tajništva bio

[37] Isto, 173, 1. 6. 1761, f. 108, 108'.

[38] Isto, 20. 12., f. 162. Istom odlukom razlučuje se pošta pristigla u tajništvo iz Turske i ona od konzula s Levanta. Također se zabranjuje bilo kakvo čitanje te pošte.

[39] Isto, 191, 22. 9. 1783, f. 156'-158.

dobro uređen i da ta briga nije bila trenutačna, već da se arhiviranju i čuvanju građe posvećivala trajna pozornost. Ovim inventarom obuhvaćeni su prije svega dokumenti koji su se vodili u tajništvu, ali po velikom broju i različitoj provenijenciji građe možemo uočiti tendenciju da se u ovom arhivu prikupe dokumenti svih središnjih ureda. Građa notarijata i kancelarije nije se čuvala u arhivu tajništva, vjerojatno zbog nedostatka prostora i radi bolje operativnosti notara i kancelara kojima je ta građa često trebala. S obzirom da su oba arhiva bila smještena u istoj zgradi (Kneževu dvoru), sve arhivalije su ipak bile na jednom mjestu. Prema inventaru tajništva također možemo točno utvrditi koje su se serije dokumenata čuvale u arhivu notarijata i kancelarije. Vidi se, naime, da se osnovna preraspodjela administrativnih dužnosti odvijala prema odlukama Senata o obvezama tajnika iz 1493. i o diobi poslova notarijata i kancelarije iz 1557. Uz ovaj inventar u tajništvu je sastavljeno i nekoliko pomoćnih knjiga (indeksa) zapisnika vijeća. Za taj su posao po odluci Maloga vijeća 1783. bili odgovorni tajnici, iako su ga obavljali koadjutori u notarijatu.[40]

Prema inventaru iz 1783. arhiv tajništva bio je podijeljen na sljedeće serije koje čine okosnicu i današnje podjele arhivske građe Dubrovačke Republike:

1. Lettere e Commissioni di Levante, 1361-1783., 97 svezaka, ormari I i II.

2. Lettere e Commissioni di Ponente, 1566-1783., 116 svezaka, ormari III i IV.

3. Lettere e Relazioni delle Commissioni, 1570-1783., 131 svezak, ormar V.

4. Lettere di fuori scrite alla Republica, 1600-1783., 3 sveska, ormari VI i VII.

5. Libri Miscellanei, 1430-1782., 32 sveska, ormar VIII. Tu su uvršteni registri koji danas tvore posebne serije poput polica, depozita, troškova dvora, globa vlastele, žalbi Senatu, popisa dubrovačkih i stranih konzula, te zabilježbi o dolasku i odlasku stranaca i raznih crkvenih knjiga. Svezak 32 nosi naslov "Commissioni dell Eccelso Consiglio di Pregati al Segretario ex Officio", uz koji je dopisano da stoji u pretincu kojeg tajnici nose na sjednice. Ta knjiga uputa tajnicima nažalost nije sačuvana.

6. Libri delle Parti di Pregati, prije 1306-1782., 224 sveska, ormari IX, X i XI. U ovu seriju zapisnika Senata priključeni su i najstariji zapisnici svih triju vijeća - Reformationes 1301-1415., ali to nije posebno naglašeno.

7. Libri di Navigazione, 1745-1783, 14+10 svezaka, ormar XII. Serija pomorskih spisa podijeljena je na dvije cjeline. Na prvoj polici nazvanoj "Diversi Libri di Navigazione", smještene su knjige odredaba o plovidbi, razne odluke i zabilježbe Pomorskog ureda, patenti i odgode povratka brodova, razne zabrane i zapljene, tužbe u pomorskim sporovima i presude Pomorskog ureda, te fermani za plovidbu izdani od turskih vlasti. To su uglavnom dokumenti pomorsko-pravne naravi koje je od 1745. izdavao Pomorski

[40] Consilium Minus, 106, 2. 6. 1783, f. 217', 218.

ured. Na drugoj polici istog ormara smješteni su dokumenti pod nazivom "Lettere della Navigazione e Ruoli". To su pisma Pomorskog ureda i popisi brodova s podacima o posadama i vlasnicima.

8. Libri correnti, tekući spisi za 1783, 12 svezaka, također ormar XII na trećoj polici. To su prije svega zapisnici svih vijeća za tekuću godinu, prepiska Senata, knjiga oporučnih skrbnika, izbor dužnosnika u Senatu, te pojedine knjige bratovština i završni računi državnog ureda za sol.

9. Libri dell Minor Consiglio, 1418-1782, 107 svezaka, ormari S. P. II i XIII.

10. Libri dei Tutori di Notaria, 1534-1777. i dalje, 12 svezaka, također ormar XIII.

11. Lettere di fuori scritte alla Republica, 1600. i dalje, 5 svezaka, ormari XIV i XV.

12. Libri del Maggior Conseglio, 1424-1782, 64 svežnja, ormar XVI.

13. Libri Legali della Republica, 1272-1782, 15 svezaka, ormar pod ponovnom oznakom I, koji je odvojen praznim ormarom S. P. I. Pravni spisi, odredbe i zakoni Republike. Tu spadaju knjige Statuta, Reformationes, Viridis, Croceus, razni indeksi i katastarske knjige te popisi magistrata i plemstva.

14. Libri stampati ad uso della Secretaria di Ragusa, 30 svezaka, ormar II. Tiskane knjige koje su se koristile u tajništvu. Uglavnom talijanski i latinski rječnici, pravni i kancelarijski priručnici te klasična djela Tacita i Cicerona, ali i suvremena djela Vattela, Novellia, Blancia, Puffendorfa i dubrovačkog pravnika Bone.

U bancima A-K i u 18 pretinaca smješteni su volantni tekući dokumenti, korespondencija, popisi kapetana noći i sv. Lovrijenca, popisi dužnika soli, turski dokumenti, osobne stvari tadašnjega tajnika Facende i podtajnika Vlajkija i Righija te kancelarijski materijal, pijesak i papir. U banku H odlagali su se dokumenti određeni za spaljivanje.

S obzirom da se u inventaru ne spominju važni stari dokumenti, isprave i privilegije prebačene 1761. iz riznice, možemo pretpostaviti da su one zaista smještene u nekoj tajnoj prostorijici u samom tajništvu. Njima je vjerojatno pridružena i sva korespondencija, privilegije i isprave izdane od stranih vlasti prije 1600.

Za arhiv notarijata i kancelarije nije se sačuvao sličan inventar iz doba Republike. Ipak, u trenutku formalnog dokinuća dubrovačke nezavisnosti 31. 1. 1808. Francuzi su napravili zapisnik inventara spisa središnjih ureda.[41] Popis obuhvaća notarijat, kancelariju, sudbenu i tursku kancelariju, a prethodi mu dokument o postavljanju straže i pečaćenju ulaza u urede i skladišta Republike. Popisivanje je, ad hoc, po naređenju generala Marmonta, izvršila posebna komisija sastavljena od francuskih časnika i Antuna Cherse kao predstavnika privremene vlasti te službenika u uredima. Nažalost, popis građe u tajništvu nije sačuvan među ovim dokumentima.

[41] Rkp. 917/1,2, Znanstvena knjižnica Dubrovnik.

Ovaj francuski popis, mada vrlo općenit i štur, zanimljiv je dokument o stanju i smještaju arhivske i registraturne građe, te iz njega možemo izvući neke zaključke. Gospodarski, politički i financijski slom Republike utjecao je i na konfuzno stanje u dubrovačkim uredima. Goleme kontribucije upropastile su Republiku, a Francuzi su već od 1806. potpuno ovladali cjelokupnim financijama i zalihama. Podjela na tekuće i arhivske spise u uredima zadržala se, ali je u određenoj mjeri vidljiv nered i ispremiješanost građe, što i nije čudno za administraciju koja je dvije godine radila u okupacijskim uvjetima. U notarijatu je popisana stanovita količina novčanih i vrijednosnih depozita iz kojih se može vidjeti opticaj moneta u Dubrovniku. Osim toga, izgleda da je čitava pomorska serija propašću mornarice prebačena iz tajništva u notarijat, gdje još nalazimo notarske testamente, punomoći, ugovore o mirazu i o ženidbama, zapljene i korespondenciju s konzulima. U turskom uredu zatečeni su turski spisi s knjigama i prijepisima. Registri svih vrsta tužbi nalazili su se u sudbenoj kancelariji uz druge tekuće spise. U kancelariji je naznačena podjela na tekuće i arhivske spise svih kancelarijskih serija kojima su pridružene i neke notarske.

Već u ovom popisu vidi se da je dosta građe propadalo zbog lošeg smještaja što se pogotovo nastavilo u vrijeme francuske uprave kada je mnoštvo dokumenata i fizički uništeno.

PRILOG

I

PROCÈS VERBAL D'APPOSITION DES SCELLES ET GARDER AUX ARCHIVES, CAISSES, MAGASINS ET ETABLISSEMENT PUBLIC À RAGUSE PAR SUITE DE LA DISOLUTION GOUVERNEMENT DE LA RÉPUBLIQUE.

Aujourd'hui trente un Janvier mille huit cent huit, nous Joseph Delort, adjudant commandant faisant fonction de chef de l'état major de l'armée de Dalmatia chargé par S. E. le général en chef Marmont commandant la dite armée, conseiller d'état, colonel général, grand cordon des ordres de France et de Nurtenberg, de notifier au gouvernement de la République de Raguse sa dissolution prononcée par arrête de S. E. en date du jour et de procéder à l'apposition de scellés et garder aux archives, caisses, magasins et établissement dépendant du dit Gouvernement.

Ayant été par ordre de S. E. Conroquer, M. M. Bruère, consul général de France résident à Raguse et Deschamps, commissairie de guerre.

Nous nous sommes avec eux, et accompagné de M. Strunze Commandant d'armée en cette place, et cette place et Vernazza interprète, transporte au palais public.

Ayant trouvé assembles: M. Sabino Giorgi, recteur en exercise et M. M. les sénateurs; nous leur avons donné lecture de l'arrête des E. le général en chef Marmont en date du jour qui dissont dès ce moment le gouvernement de la république de Raguse et chargé provisoirement de l'admision civile M. le Consul Bruère ci-dessus nommé.

Avoir aussitôt invité le dit Recteur à l'ésigner deux membres du ci-devant Senat, pour nous accompagner dans l'apposition de scellés et dans le placement de garder aux archives, caisses, magasins ci-devant en leur pouvoir.

M. M. Sigismondo Gio: di Sorgo et Antonio Marino di Caboga ayant été choisis cet effet nous avouer avec eux et en présence des autres personnes venues avec nous procedé à la dite opération comme il sait.

Les ministres Secrétaires et autres agents des diverses bureaux et établissements ayant été rassemblés nous nous sommes porté.

1. À la trésorerie située sous le palais. Les scellés ont été apposés intérieurement sur deux fenêtres et trois portes et extérieurement sur deux portes d'entrée, les clefs ont été consignées aux sieur Marco Milli Boscovich et Vincenzo Vodopich, employés du trésor.

2. À la Chancellarie un scellé a été mis sur la porte et les clefs ont été laissées au sieur Antizza Vice chancélier.

3. À la secrétairerie générale et à la notairerie. Deux scellés ont été apposés sur les portes et les clefs ont été remises au sieur Lucca Volanti écrivain.

4. À la secrétairerie orientale un scellé a été mis sur la porte et la clef a été laissée au sieur Benich Dragoman.

5. Au bureau des droits communaux. Un scellé a été mis sur la porte et la clef a été remise aus sieur Nicolo Garmogliesi, écrivain.

6. À la chambre du tribunal criminel. Un scellé a été mis sur la porte et les clefs ont été laissées au sieur Giorgio Perich, Ministre.

7. À la Douane trois scellés ont été apposés intérieurement sur la porte de chambre de Douane, sur celle de la monnaie, sur celle du bureau de saline et un scellé a été mis extérieurement sur la grande porte d'entrée. Les clefs sont restées aux sieur Pietro Cingria coadjuteur, Jean-Luc Drobaz, écrivain et Giovani Giacomo Bosquovich, écrivain.

8. À cinq magasins d'huile, une sentinelle a été placée devant les portes, les clefs sont données au sieur Gio. Brachi écrivain.

9. Au grenier public deux sentinelles ont été placées devant la porte, les clefs sont restées au sieur Tomaso Mitrovich, écrivain.

10. À deux magasins de sol à Raguse et à un magasin de sel à Gravosa. Une sentinelle a été placée devant la porte de chacun, et les clefs ont été laissées au sieur Biaggio Vodopich, écrivain.

Deux sentinelles ont aussi été placées à chaque endroit où deux scellés avaient été

apposés et M. le commandant d'armes a été invité à donner des consignes pour que rien ne fût extrait jusqu'à nouvel ordre de tous les lieux sur indiqués.

Chaque scellé a été formé d'une bande de papier indiquant la date du jour et revêtue des signatures de M. M. Delort, Bruère, Deschamps, Sorgo et Caboga sur nommes et retenue par le cachet du commissaire de guerre ayant pour empreinte les armerie de l'Empire Français, et par le cachet du commissaire de Raguse ayant pour empreinte une effigie avec l'exerque Santa Maria.

Fait à Raguse et ont les personnes sur désignées signe avec M. le commandant d'armées et le sieur Vernazza interprète.

M. Joseph Delort,
Bruère, Vernazza, Deschamps,
Antonio Marino di Caboga, Sigismondo Gio. di Sorgo

II

Armée de Dalmatie Division d'Albanie
Inventaires des Caisses papiers et Régistres trouvés
dans les Bureaux de la Notarerie, Chancellerie
Criminel, et Secrétarerie Orientale de L'ancien
Gouvernement de Raguse 1er Février 1808.

L'an dix huit cent huit et le premier de février, nous Commissaire des guerres en conséqence de l'ordre de S. L. monseigneur Marmont général en chef de l'armée française en Dalmatie qui présentent la formation d'une commission composée des messrs. Goût capitaine adjoint à l'état major, Antoine Chersa membre du gouvernement provisoire et nous soussignés à l'effet de prendre possession au nom de S. M. L'empéreur de France et roi d'Italie des aisses, effets et papiers existants dans les bureaux cij apres et jusqu'à présent entreténues par l'ancien gouvernement de la cij devant République de Raguse, nous sommes transportés au palais accompagnés des messieurs ci-dessus nommés et après avoir reconnus et ôtés les scellés apposés hier par mr. le commisaire Deschamps avons verifié reconnu et classifié les objects suivants Savoir:

Bureau de la Notarerie

Le Sieur Jean Luca Volanti Dépositaire de Clefs

Dans la caisse et dont le contenu a déclaré le Dépositaire appartenir à des particuliers.

Sac 1. Piastres de Raguse de 40 parras huit cent soixante deux et vingt sept parras 862.27
Sac 2. Idem quattre cent quattre vingt quattorze 494.- 1356.27
Sac 3. Talleri imperiaux cinq cent sept
Sac 4. Colonates d'Espagne deux cent soixante sept
Sac 5. Une libertine
Onze Seqins d'or Turqes
Cinqante Seqins d'or de Venise
Huit petites monnais d'argent
Deux pièces antiqes d'argent
Neuf Talleri rectoroux de Raguse
Différentes monnaies de cuivre en nombre
de quarante six pièces
Sac 6. Deux Colonates et demi d'Espagne
Dix huit pièces d'Espagne, un Paule de Rome et trois graces de Livourne
Sept Colonates d'Espagne, un demi francescone
Treize Colonates d'Espagne, un demi pièce de Baviere
et un paule et demi de Livourne
Quattre Colonates et demi
Neuf Colonates d'Espagne, dix neuf piastres de
Raguse, un demi francescone
Une petite pièce Bavaroise et trente quattre parras
Une Colonate
Trente sept Colonates un demi francescone
Deux Paules et demi et deux graecs de Livourne
Vingt quattre Colonates et un demi francescone
Un Paule de Rome et deux Paules de Livourne
Une demi Paule de Rome et une grace de Livourne
Une Colonate
Onze francesconi et demi, un demi Paule et deux graces
Une Colonate
Trois Colonates un demi francescone, et trois Paules et demi seize Colonates

Le tout en dix sept petits Paqets

Sac 7. Cinq francesconi et demi, quattre Paules et un grace de Livourne
Quinze Colonates deux Paules et une grace
Huit francesconi et quattre Paules de Livourne
Six Talleri impériaux et un Paule et demi de Rome
Vingt colonates et demi et un demi Paule de Rome et une grace de Livourne
Une Colonate un demi francescone et un Paule et demi
Trois Colonates et deux graces
Six Colonates et demi

Seize francesconi et demi, un demi Paule et huit graces
Huit francesconi deux Paules et quattre graces
Treize Colonates, un demi francescone
Deux Paules et demi et une grace
Neuf Colonates et deux Paules et demi
Deux clefs etichetues Nicolo Pierre Giangradovich
Dix Colonates et deux Paules et demi
Seize francesconi quattre Paules une grace et un sold
Vingt deux Colonates et un Paule
Une clef de Mr. Cunich Antoine et une autre de Joseph Coragliesi

L'argent contenus dans les deux derniers paquets

Sac 6. et 7. a declaré le Depositaire qu'il apportient aux Marins débarques ou morts Cet argent excepté celui des Defunts devoit être versé dans la Caisse publique pour l'entretien des Routes d'après les ordres du Tribunel qui n'ont pas été donnés.

Sac 8. Un Paquet Contenant différents effets de valeur en boucles d'argent, une vieille montre, deux plaques d'or et boutons

Sac 9. Différents effets d'argent

Sac 10. Deux paquets contenants différents anciens papiers relatif aux jugements des différents Marins.

Sac 11. Le Régistre des effets indiqués

Sac 12. Douze Régistres des Roles Batiments
Deux Registres intitulés Diverses Terminations et notes du Bureau de la Navigation
Un Proroghe des Batiments
Deux Diverses de la Navigation
Un livre des Notes des Ventes des carattes
Huit livres des Commandements de la Navigation
Un la Procuration des notaires
Un des Sequestres Dix Registres différentes de navigation Soixantequinze Volumes des Testaments
Cent cinque Régistres différents de la navigation
Seize sacs classés dans différrents cases
Par lettre alphabétiques contenants différents
Testaments cachetes des personnes vivantes Douze Régistres des contracts de Mariage
Seize Régistres des Dotes
Une Liasse Correspondance des Consuls

Une caisse dont le contenu appartient au Mr. Barthelemi Bettera qui en a la clef.
Une autre Caisse dont le contenu appartient au Mr. Antoine Liepopili qui en a la clef.

La Chambre supérieure contient une quantité d'anciens Régistres et papiers épars.

Gio. Luca Volanti

Secretarerie Orientale

1. Tous les firmans arretés et Commandements des Sultans concernants la cij devant République de Raguse à commencer de Mahmet II jusqu'à Selim III contenus dans différentes cases de l'armoire situé à la droite en entrant.
2. Tous les papiers contenus et de tailles dans le Cataloque imprime doublement suspendu à l'armoire vis à vis de la Porte d'entrée concernant toute la correspondence générale.
3. Une copie du Dictionnaire Meninski en trois volumes et une grammaire du même auteur.
4. Douze volumes manuscrits contenants les traductions des Firmans et lettres Turques.
5. Différents papiers contenus dans un tiroir de la bibliotèque Turque située à la gauche en entrant relatifs aux matières des Lazzarets de Raguse.
6. Différents Laisses des traductions de la correspondance faite par la République.
7. Vingt petits Volumes imprimes et manuscrits regardants des Compositions Turques.
8. Un cachet d'argent de la République.
9. Une caisse à la droite en entrant sous une voute contenante les papiers et lettres souviennes et troix vieux livres.

Le sieur M. Benich Dragoman est resté dépositaire des clefs.

Bureau du Criminel

Le sieur George Perich Dépositaire des clefs

1. Quattre cent quattre vingt quattre volumes des Reclamations Criminelles
2. Quattre vingt cinque volumes appelés Diversi del Criminale contenants les peines et les ultimations ainsi que le droit de possession
3. Un livre des Ultimations retenus

4. Cinque livres des sentences avec l'index
5. Une petite bibliotèque contenante vingt neuf livres volumes imprimés d'ouvrages criminels
6. Un Régistre des sequestres et des Dépots particuliers
7. Différentes Laisses des proces criminels
8. Dans l'armoire à la gauche en entrant il y a une quantité de livres anciens presque tous pourris et des armes anciennes deposées toutes en rouille
9. Un livre des Instances du Criminel
10. Une armoire dans la salle du Consulat apportenante au criminel et contenante différents Laisses des procès rendus

Giorgio Perich

Chancellerie

Le sieur Michel Antizza Dépositaire des clefs

1. Les Régistres pour l'exercice courrant que nous avons arretés et cachetés avec le scellé de l'état major savoir
    1. Un Polizze di Deposits
    2. Un Polizze ordinaire et extra
    3. Sentences de Chancellerie
    4. Ventes de Chancellerie
    5. Diversi de Chancellerie
    6. Stabili ordinaires et extra
    7. Mobili ordinaires et extra
    8. Eterne rei Memorie
    9. Citationes des foris
    10. Assemblées et consulats de mer
    11. Régistre des Depots
    12. Proclamations de Chancellerie
    13. Procurations de Chancellerie
    14. Intentions de Chancellerie
    15. Procurations des Foris
    16. Diversi des Foris
    17. Séquestres de Chancellerie
    18. Commandements du criminel en civil
    19. Aptai Chancellerie

20. Obligations des fils naturels
2. Dans l'armoire intitulée Diversa Chancellerie cent cinquante un volumes contenante différents instruments
3. Dans l'armoire intitulée Venditiones Quattre vingt sept volumes contenant les actes relatifs aux ventes
4. Dans l'armoire intitulée Diversa de Foris quattre vingt dix neuf volumes concernants différents instruments
5. Dans la petite armoire suivante en haut six Liasses des Minutes des sentences anciennes placées dans six petites cases
   Une Liasse des papiers concernant la cause Tavernier.
   Vingt cinq volume des procurations faites
6. Dans la petite armoire suivante en haut dix sept volumes intitulés Aptai de Chancellerie
7. Dans l'armoire intitulée Sententie cent soixante quatorze volumes contenants les Sententies du Tribunel civil des Consuls
8. Dans la petite armoire à côté de l'arc a gauche.
   Un volume des Citations des Foris
   Quattre volumes des Proclamations
   Un Régistre des Dépots
   Quattre volumes des Séquestres
   Quattre volumes des Apolitié
9. Quattre vingt trois volumes intitulés Sentences de Chancellarie Veteri contenant les anciens instruments
10. Soixante quinze volumes intitulés Diversi Chancellerie Veteri
11. Soixante volumes intitulés Venditiones Veteris de Chancellerie
12. Cent quarrante trois volumes intitulés Diversa de Foris Veteri
13. Soixante quattre volumes intitulés Miscellanea
14. Cinquante cinq volumes intitulés Intentions contenant les épreuves des Causes
15. Cent quattre vingt seize volumes intitulés Précepta Stabilium concernant les commandemants qui regardent les biens stables
16. Cent quattre vingt volumes intitulés Precepta Mobilium
17. Volumes apartenants au bureau de la Notarérie
    Treize Régistres des Testaments
    Sept livres Diverses de Notarerie
    Quattre volumes des Dotes
    Un volume des Dotes
18. Deux Régistres des dépenses particulières du palais dont un pour le courrant qui a été cachete ainsi que les autres exercises au courrant
19. Trois Régistres regardant l'armement de la Républiqe et deux clefs de l'armerie du palais contenues dans un portefeuille

20. Deux Dictionnaires et un cachet d'argent

Apres l'inventaire faite avons laisse les clefs des différents bureaux aux dépositaires ci dessous nommes pour en tenir compte a réquisition

Fait le jour mois et en que dessus en simple expedition

Michele Antizza	Comisariato	Le Capitaine adjoint
Antoin Chersa	di Guerra	Gout

Summary

CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF SECRETARY OFFICE AND ARCHIVES IN THE REPUBLIC OF DUBROVNIK

The subject of the article is the origin of the archives, concerning the central administration of the state and their keeping in the Republic of Dubrovnik since 15th century. The origins of the archival activity is especially bound to the institution of Secretary office which was arranged in detail by the Senate's decision in 1493, as the main state administrative service. The development of the Secretary office is closely connected with expansion and with strengthening of Dubrovnik as an independent state. It is apart from existing notaries and chancellors, who managed private law, civil law and jurisdictional affairs for aristocratic and oligarhic type of state authorities in rise, it also needed directly subjected clerks exclusively for the maintenance of the state administration, especially for the confidentional one. Until the fall of Republic in 1808. the secretary service had a specific development, and as the time passed, the secretaries became the most respectable government employees. One of their most important tasks, which they performed perfectly, was to preserve state archives. Both current and ancient ones.

In accordance with the European tendencies in the middle of 18th century the Republic of Dubrovnik paid special attention to protecting and processing of its rich historical documents, especially necessary as the arguments in diplomatic disputes. In that period a number of indexes and transcripts appeared in the central state offices and the Senate brought several regulations concerning centralization, such as keeping and processing of the documents which began to be stored in a special room of the Secretary office, in the Rector's Palace. At that time the archival service was supposed to be the one of magisterial office, i. e. it had to be confinded exclusively to the aristocrats, but the secretaries successfully managed the archival affairs, so the aristocrats administrators

were not elected. The result of these secretaries' archival work is the first topografic summary inventory of the Dubrovnik archives, done in 1783 under the title "Indice Generale De' Libri e delle carte Che si contengono Negli Armadii, Banchi, e Caselle Della Secretaria di Ragusa", which has been described. The arhives were devided into 14 formed series stored in 18 cabinets, in total 861 volumes. Most of the notarial documents were not kept with those documents but in the ground floor in the Rector's Palace for the practical reasons. A complete inventory of the documents in those offices was done by a special French commission at the moment of abolition of the Republic in 1808, and we are enclosing it in addition.